

De Bibliotheek en de verkiezingen

In Nederland vinden regelmatig verkiezingen plaats, op nationaal, provinciaal en gemeentelijk niveau. Dit zijn belangrijke momenten waarbij we onze vertegenwoordigers kiezen en ieders stem telt.

De eerstvolgende Tweede Kamerverkiezingen zijn op 22 november 2023.

Meer dan ooit is onze democratie en alles wat daarmee samenhangt in de actualiteit. Er is behoefte aan betrouwbare informatie en plekken voor dialoog en uitwisseling. Bibliotheken, waar mensen van alle achtergronden elkaar kunnen ontmoeten en van gedachte wisselen, hebben de kans om onze democratie te versterken en de gemeenschap daarbij te betrekken. Hoe kan de bibliotheek bijdragen? En hoe geef je daar als programmamaker invulling aan?

Er zijn verschillende manieren om hier als bibliotheek in collectie en programmering aan bij te dragen. De Bibliotheek kan informatie ter beschikking stellen, mensen wegwijs maken in het stemproces, ontmoeting, debat en dialoog faciliteren om mensen te helpen hun standpunten te bepalen, het gesprek over de waarde van onze democratie stimuleren en democratisch burgerschap benadrukken.

Wij delen voorbeelden waar jij snel mee uit de voeten kan

Er is veel te ontdekken en te ondernemen in het kader van de verkiezingen en weinig tijd tot 22 november, daarom hebben we een aantal voorbeelden verzameld om jullie snel op weg te helpen. De opzet deelt voorbeelden gesorteerd op de rol die je als bibliotheek wilt innemen, je beschikbare budget én de benodigde tijd om ze organiseren. Zo hopen we programmamakers te helpen keuzes te maken in hun programmering.

Meer weten? We delen meer beschikbare informatie en inspiratie

De voorbeelden zijn maar een kleine selectie. Voor degenen die zelf verder willen zoeken en dieper willen duiken in wat er allemaal mogelijk is, delen we ook een lijst met lees-, kijk- en luistertips. Deze tips omvatten inspiratiedocumenten, handige websites en andere bronnen die kunnen helpen te programmeren rondom de verkiezingen en het bevorderen van democratisch burgerschap.

We nodigen jullie vooral ook uit om dit overzicht uit te bereiden en jullie programma's en ervaringen te delen. Zodat we ook van elkaar kunnen leren. Word lid van de Bieb2Bieb groep [De bibliotheek en democratie!](#)

Wij denken graag met je mee

Met dit overzicht willen we programmamakers ondersteunen bij het maken van keuzes, maar zie het vooral ook als startpunt om samen met collega's van binnen én buiten de bibliotheek samen nieuwe en creatieve ideeën te bedenken in opmaat naar de Tweede Kamerverkiezingen op 22 november 2023. Ook wij denken daarbij graag met je mee. Sparren over een bepaald idee? Of weet je niet waar je kunt beginnen?

[Neem contact met je Provincie Ondersteunende Instelling op.](#) We helpen je graag op weg.

Voordat we beginnen:

Voordat we van start gaan, willen we je deze twee argumentkaarten van Cubiss meegeven. Hierin delen we een aantal argumenten waarom het van belang is voor de Bibliotheek zelf om aandacht te besteden aan de verkiezingen en waarom dit belangrijk is voor de burger:

↓ [Argumentenkaart Tweede Kamerverkiezingen - Belang voor de burger >](#)

↓ [Argumentenkaart Tweede Kamerverkiezingen - Belang voor de Bibliotheek >](#)

1. Geïnformeerd naar de stembus

Samen leven we in een democratie en rechtsstaat. Maar wat houdt dit precies in? Met zoveel partijen en programma's waarvoor je in de Tweede Kamer kan kiezen, is stemmen op de 'juiste' partij die past bij jouw idealen soms niet makkelijk. Hoe raak je goed geïnformeerd? Help bibliotheekbezoekers wegwijs te worden door laagdrempelig toegang te bieden tot relevante informatiebronnen en verkiezingsmateriaal en te informeren over de werking van het stemproces en de Tweede Kamer.

Wat kan ik doen?	
1 week	Creëer een verkiezingsinformatiehoek in de bibliotheek met toegang tot relevante bronnen. Je kan informatie bieden over het stemproces en over het verkiezingslandschap. Kijk samen met je collectioneur naar passende collectie, en denk ook aan de verkiezingsprogramma's van alle partijen en kandidateninformatie van lijsttrekkers en/of lokale kandidaten met hun standpunten. Hang een kalender op met belangrijke data, zoals de datum van de verkiezingen en deadlines voor registratie. Of bestel de Verkiezingskrant in gewone taal waarin laagdrempelig wordt uitgelegd wat de Tweede Kamer doet, waar de Tweede Kamerverkiezingen over gaan en hoe het stemmen werkt. Denk naast de fysieke plek in de bibliotheek ook aan het inrichten van een online landingspagina waar je kan verwijzen naar deze informatie, zoals bibliotheek Deventer en West-Achterhoek. Denk bij het vullen van deze pagina bijvoorbeeld aan de volgende bronnen: - Op deze pagina verzamelt de NOS de laatste verhalen in aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen. - Je kan ook de website het Kieskompas bekijken, waar verschillende stemhulpen zijn verzameld. Belangrijk om bezoekers mee te geven niet alleen de stemwijzer(s) in te vullen, maar ook te lezen wat de standpunten van verschillende partijen precies zijn. Die kun je overzichtelijk inzien na het invullen. - Ook kun je via de Volkskrant zien hoe politieke partijen de afgelopen periode daadwerkelijk gestemd hebben. Dat verschilt nog wel eens met wat de verschillende partijen beloven Volkskrant - Stemgedrag politieke partijen. <i>Kosten: programma gratis, klein budget voor promotie(materiaal).</i>
2 weken	Maak een Verkiezingsdoolhof in je bibliotheek! Voor de Provinciale Statenverkiezingen eerder dit jaar maakte het Avans in Breda samen met cabaretière Katinka Polderman een Verkiezingsdoolhof gevuld met haar kenmerkende beslisbomen die bezoekers op een interactieve manier laten nadenken over de verkiezingen en hen helpen bij hun stemproces. Bekijk het doolhof hier. De beslisbomen zijn een ludieke en snelle manier om betrokkenheid van bibliotheekbezoekers te vergroten en het belang van stemmen te benadrukken. Ontwerp het doolhof met vragen die bezoekers helpen nadenken over de verkiezingen en hun stemproces. Teken of print de vragen en beslisbomen op grote stukken papier of karton en zet het doolhof op in je bibliotheek. Je kan bezoekers ondersteunen bij het navigeren door het doolhof of mensen zelf hun weg laten vinden. <i>Kosten: materiaal voor de beslisbomen</i>
4 weken	Breng bezoekers bij elkaar tijdens een Verkiezingsbijeenkomst Tweede Kamerverkiezingen 2023 of een Cirkel van Democratie georganiseerd samen met ProDemos. ProDemos is het Huis voor democratie en rechtsstaat. Onder de noemer 'Democratie voor iedereen' organiseren zij meerdere programma's voor mensen die graag meer over politiek willen weten. ProDemos verzorgt de begeleider en het inhoudelijke programma. De programma's zijn gratis door bibliotheken in het hele land aan te vragen. <i>PS. Deze programma's zijn het hele jaar door beschikbaar. Ook na 22 november zijn de uitslagen van de verkiezingen een mooi aanknopingspunt om het gesprek met en tussen bezoekers op deze manier aan te gaan.</i> <i>Kosten: programma gratis.</i>

2. Aanhaken van potentiële stemmers

Stemmen is een belangrijk verworven recht. Helaas is er structureel sprake van een lage opkomst tijdens verkiezingsdagen. Het actief aanhaken van potentiële stemmers is belangrijk want ieders stem is even belangrijk. Hoe zorg je ervoor dat mensen betrokken blijven? En dat verkiezingen toegankelijk zijn voor iedereen ongeacht opleidingsniveau, leeftijd of achtergrond?

Wat kan ik doen?	
1 week	Op dit moment is politiek voor 1 op de 4 mensen niet toegankelijk genoeg. Pak daarom deze handreiking van ProDemos erbij tijdens het maken van je programma's. Hierin staan duidelijke tips voor toegankelijke online en fysieke verkiezingsuitingen en -evenementen. Want het betrekken van iedereen bij de politiek draagt bij aan een inclusieve samenleving! We noemde de Verkiezingskrant in gewone taal al, daarnaast zijn er nog meer initiatieven en programma's om de verkiezingen voor iedereen toegankelijk te maken. Ik stem ook is er voor nieuwe Nederlanders die voor het eerst mogen stemmen. ProDemos biedt verschillende manieren om politiek en verkiezingen toegankelijk te maken voor mensen met een lichte verstandelijke beperking. Het programma van Steffie Helpt (B1-niveau) is er om deelnemers te laten oefenen met stemmen. Stem je mee is een pakket voor digitaalhuizen met een Bingospel waarin allerlei aspecten van het stemmen aan bod komen. Een ludieke manier om de drempel lager te maken voor mensen die niet zo vaak stemmen is een 'oefen-stemlokaal'. Plaats een stemhokje in je bibliotheek waar bezoekers stap voor stap uitleg krijgen over hoe het stemmen werkt, de stembiljetten en het stemproces. Zo kunnen mensen al hun vragen stellen en oefenen voor de echte verkiezingen. Verzamel alle verkiezingsactiviteiten in je gemeente en maak er een poster van die je in je bibliotheek ophangt. Zo breng je de verkiezingen onder de aandacht en moedig je bezoekers aan om deel te nemen aan het democratische proces. Je hoeft niet alles zelf te bedenken en doen! <i>Kosten: programma gratis, materiaal voor het stemhokje, oefenstembiljetten en de poster.</i>
2 weken	In de Atlas van Afgehaakt Nederland verkennen René Cuperus en Josse de Voogd hoe maatschappelijke verschillen tussen mensen neerslaan op de 'electorale kaart' van Nederland. Cuperus en De Voogd gaan in op de vraag wie er afhaken, waar en waarom. Hoe zit het bij jouw in de buurt? Nodig de auteurs of andere experts uit voor een gesprek met bibliotheekbezoekers. Voor een programma met jongeren rondom de verkiezingen kan je bij Studio Vers Bestuur een kennissessie bijwonen over hoe aan de slag te gaan met jongeren. Ze behandelen 12 tips om aan de slag te gaan met jongeren en kunnen samen met je kijken naar een specifieke case die jij kunt aandragen. De Instagrampagina Represent Jezelf is een mooi voorbeeld van hoe je jongeren kan bereiken rondom het thema verkiezingen. En via het instagrammacount Politieke jongeren delen <i>politiekfluencers</i> hun gedachten over de actualiteit. Misschien zit er een interessante spreker tussen voor je programma voor jongeren? <i>Kosten: kennissessie gratis, eventueel spreker honorarium.</i>
4 weken	De Kiesmannen maken programma's die jonge mensen massaal naar de stembus trekken. Met theatershows, podcasts en workshops informeren en activeren ze jongeren op een aansprekende manier over politiek. Ook voor de Tweede Kamerverkiezingen hebben ze weer een Grote Verkiezingsshow. Binnen 1,5 uur stomen ze jongeren met muziek, video en humor helemaal klaar voor het stemhokje. Ze staan niet alleen in grote concertzalen als Paradiso en Tivoli, maar ook in de bibliotheek zoals tijdens de Gelderse Vrijheidsdagen! Met een pop-up bibliotheek bereik je ook die stemmers die niet al bij jouw over de vloer komen. Er zijn verschillende vormen (biebfiets, sofa, foodtruck, boekencaravan om er een paar te noemen) om het gesprek over politiek te stimuleren. In Deventer gingen ze bijvoorbeeld door de stad met de 'Deventer denkt mee'-stembus om in gesprek te gaan over de toekomst van Deventer en waarom de stem van iedere inwoner telt. De gids Praktische programma's voor democratisch burgerschap van Bisc helpt jouw als programmamaker om programma's te ontwikkelen voor en met de unusual suspects. De gids biedt handvatten voor het maken van programma's gericht op mensen die om allerlei redenen nog een drempel ervaren om actief deel te nemen aan de samenleving. <i>Kosten: de pop-up bibliotheek kan zo uitgebreid of laagdrempelig als je zelf wilt. Kijk vooral ook naar wat je hier al voor in huis hebt! Klein budget voor de stembussen en promotie(materiaal). De Kiesmannen >€1000</i>

3. Podium en verbindend platform

Democratie gedijt bij betrokkenheid en dialoog. Bibliotheken hebben een belangrijke rol als podium en verbindend platform. In de bibliotheek kom je in contact met elkaar en met andersdenkenden. Kunnen we mensen met verschillende achtergronden, overtuigingen en ervaringen hun standpunten met elkaar laten delen? En zo samen het gesprek op gang brengen over belangrijke kwesties die de samenleving beïnvloeden?

Wat kan ik doen?	
1 week	Tegenlicht uitzendingen prikkelen het gesprek over belangrijke onderwerpen. Als bibliotheek kan je het gesprek over die thema's faciliteren door het organiseren van lokale meet-ups. Tijdens een Tegenlicht Meet-up duiken deelnemers samen in het thema van de uitzending, belichten ze het onderwerp van een andere kant of zoomen ze in op de lokale politiek. Deze online toolkit biedt een kant en klaar stappenplan voor het organiseren van een Tegenlicht Meet-up. Fragmenten en discussie vragen per aflevering of per thema kan je opvragen bij de VPRO. Klik door het Archief van de Toekomst voor inspiratie. Interessante afleveringen kunnen zijn: <i>Uit de naam van het volk</i>, <i>Uitdaggers van de democratie</i>, <i>Next generation democratie</i> of <i>De weerbare democratie</i>. <i>Kosten: gratis (tip! vraag een startpakket met stappenplan en promotiemateriaal aan via bovenstaande website)</i>
2 weken	Het thema democratie leent zich bij uitstek voor een gedachtenwisseling. Bij de Mensenbieb of de Living Library leen je geen boeken maar mensen. Organiseer bij jou in de bibliotheek edities met titels die raken aan de verkiezingen. Zo stap je bijvoorbeeld in de belevingswereld van een lokale politicus, wethouder of ambtenaar. Ook het organiseren van een Politiek café is een manier om bezoekers met elkaar en met de (lokale) politiek in gesprek te brengen. Vraag bezoekers om thema's aan te dragen die hen bezighouden. Leg relevante boeken op tafel om het gesprek aan te wakkeren en voor verdere verdieping na-afloop. Nodig lokale politici uit om bezoekers op informele manier in gesprek te laten gaan met hun gekozen vertegenwoordigers Tijdens de verkiezingen in 2017, 2021 (landelijk) en 2022 (gemeenteraad) kon je bij Waaromkiesjij.nl terecht voor spannende anonieme speeddates met kiezers met een andere politieke voorkeur. Zo braken honderdduizenden Nederlanders uit hun bubbel door de discussie aan te gaan met andersdenkenden (zie hier ook de resultaten van 2021). Dat is democratie, ongefilterd! <i>Kosten: Politiek café en speeddates programma gratis, klein budget voor promotie(materiaal), Living Library >€1000.</i>
4 weken	Organiseer in aanloop naar de verkiezingen, net als Bibliotheek Eemland en AmersfoortKiest, lijsttrekkersdebatten samen met je lokale debatcentrum. Gebruik stellingen die door het publiek zijn aangedragen over thema's die leven in de stad of het dorp. Of richt net als een verkiezingsmarkt in. Daar kan iedereen op een vrijblijvende en toegankelijke manier kennismaken met lokale politici, partijen, raadslieden en wethouders. Er zijn veel manieren waarop je het gesprek tussen bezoekers kan faciliteren. En zeker rond een thema als verkiezingen geldt: 'zoveel mensen, zoveel meningen'. Hoe leid je dat in goede banen? In bijeenkomsten georganiseerd volgens de uitgangspunten van Deep Democracy geef je ruimte voor alle opvattingen. Ook een socratisch gesprek is een mooie vorm om mensen oordeel loos te laten luisteren en samen te komen tot verdieping. Hoe geef je goed vorm en inhoud aan een gesprek waar alle meningen naast elkaar mogen bestaan? Lees deze handleiding en bekijk de e-learning van Cubiss. <i>Kosten: tussen de €500 en €1000 per programma.</i>

4. Oefenplaats voor democratisch burgerschap

In de bibliotheek kunnen mensen actief betrokken raken bij maatschappelijke kwesties, zowel individueel als in gemeenschapsverband. Als oefenplek voor democratisch burgerschap biedt de bibliotheek een plek waar inwoners kennis en vaardigheden opdoen, om daarmee het verschil te kunnen maken. Zoals het vermogen om je standpunt te verwoorden en mee te denken over de inrichting van jouw buurt, stad of het land. De bibliotheek kan bovendien ondersteunen om de ideeën van inwoners in actie om te zetten. Zo bouwt de bibliotheek mee aan een betrokken samenleving.

Wat kan ik doen?	
1 week	Lees en zet het boek Waarom je niet zomaar moet stemmen waar je ouders op stemmen in de aandacht. Titia Hoogendoorn bespreekt samen met Nienke Schuitemaker, werkzaam bij ProDemos, alles wat je moet weten over de aankomende Tweede Kamerverkiezingen. Ze leggen uit waarom het belangrijk is om te stemmen, geven een korte basiscursus over de Nederlandse politiek, bespreken hoe je bepaalt op wie je stemt, verhelderen wat strategisch stemmen is en geven een inkijkje in het huidige politieke landschap (aan de hand van de belangrijkste thema's van de afgelopen vier jaar, inclusief sappige affaires). Nodig de auteurs uit voor een workshop, of organiseer een leesclub over dit boek. <i>Kosten: Gratis, eventueel spreker honorarium.</i>
2 weken	Hoe is het om politiek actief te zijn? Democratische processen zijn vaak abstract en voelen ver weg. Laat bezoekers ontdekken wat democratie is door het gewoon zélf te doen. Speel bijvoorbeeld het Democratiespel of het spel Terra Nova Minimaatschappij. Ook de boilingfrog game (onderdeel van het pop-up museum ‘How to survive Democracy’ van Autres directions) is een interactieve manier om mensen aan te zetten tot nadenken over democratie. Maak samen met bezoekers protestposters en hang die op in de bibliotheek. Deze eyecatchers roepen op tot gesprek! In De Democratiefabriek kunnen kinderen en volwassenen meer ontdekken over vrijheid, democratie en hoe onze rechtsstaat werkt én ze kunnen er zelf mee oefenen. De installatie daagt uit een eigen mening te vormen over deze thema's. <i>Kosten: tussen de €500 en €1000 per programma.</i>
4 weken	In Search of Democracy 3.0 prikkelt mensen om na te denken over democratische vernieuwing. Lucas De Man praat met politici, wetenschappers en burgers over hedendaagse democratieën, verschuivende verhoudingen en oplossingen voor de toekomst. Of gebruik de documentairereeks en het online kennisplatform van Stichting Nieuwe Helden als startpunt voor een programma. Als practicum voor burgerschap is een plekberaad een creatieve vorm om bezoekers uit te nodigen om onder begeleiding mee te denken, te ontwerpen en te bouwen aan hun plek (wijk, dorp, stad, land). Deelnemers leren hoe ze invloed kunnen uitoefenen op hun directe leefomgeving én dragen bij aan het onderzoek naar de mooiste of best mogelijke plek om in te leven, voor ons en voor toekomstige generaties. The Turn Club (ook van het boek Het is aan ons) en het Ministerie van de Toekomst werken samen met bibliotheken om het stimuleren van burgerschap een praktische vorm te geven en voor alle bibliotheken in Nederland toegankelijk te maken. De bibliotheek kan locatie en gastplaats zijn. Samen met inwoners dieper ingaan op de vragen die spelen in de buurt én mensen aanzetten tot actie? Met Café de Gelijkheid, gevestigd in een glazen kas voor de bibliotheek, richtte Bibliotheek Kampen een zichtbare plek in om het gesprek te openen. Via praatwolken én in het café kunnen mensen het gesprek met elkaar aangaan. En het gaat verder dan praten: alle opbrengsten van Café de Gelijkheid werden gepresenteerd aan de politieke partijen. Zo kunnen bezoekers via de bibliotheek invloed uitoefenen. Als bezoeker meedenken en meepraten kan ook door middel van de programmering rondom het thema burgerwetenschap en democratie, bijvoorbeeld in het Stadslab van Wageningen. Wil jij een positief gesprek met burgers voeren dat aanzet tot actie? Maak gebruik van de methodiek waardierend onderzoek. Door positieve vragen te stellen, roepen we op tot positieve actie. Dit was ook de insteek tijdens de Speech Night van Shift Talks in Den Bosch. Daar maakten sprekers én publiek een nieuw, hoopvol verhaal voor de samenleving.

Meer lees-, kijk- en luistertips

In 2020 bracht Rijnbrink een [↗ inspiratiegids Programmering rondom Democratie](#) uit.

Bekijk voor meer voorbeelden ook deze [↗ landingspagina van Cubiss](#) en hun [↗ inspiratiegids Democratie & Burgerschap](#).

Wil je je verder verdiepen in de rol van de bibliotheek rondom democratisch burgerschap?

Lees de [↗ longread](#) 'Democratisch Burgerschap in de Bibliotheek' die Bisc samen met Kiza Magendane en dr. Bram Eidhof maakte. In de bijbehorende podcast reeks gaan ze met meerdere bibliotheken in gesprek over het onderwerp. Check de verschillende afleveringen van [↗ 'De bieb en de burger'](#) hier.

We nodigen jullie vooral ook uit om dit overzicht uit te bereiden en jullie programma's en ervaringen te delen. Zodat we ook van elkaar kunnen leren. Word lid van de Bieb2Bieb groep [De bibliotheek en democratie!](#)

Colofon

Meer weten of verder praten? Neem contact op met je POI.

Rijnbrink – Elisabeth Rullens via elisabeth.rullens@rijnbrink.nl

Bisc – Joris Haanstra via j.haanstra@biscutrecht.nl

Probiblio – Noor Kuijpers via nkuijpers@probiblio.nl

Cubiss - Lonneke Jans via l.jans@cubiss.nl